

Klage på Avslag på søknad om registrering av tros- eller livssynssamfunn

Introduksjon

Norsk vegansamfunn ønsker med dette å klage på avslaget fra Statsforvalteren i Agder på vår søknad om registrering av livssynssamfunn.

Avslagsteksten starter med en hel del referanser til våre vedtekter, søknadsteksten og trossamfunnsloven.¹ Den eneste klart identifiserbare kritikken av søknaden vår er følgende avsnitt:

Samfunnet definert sitt eget mål under § 3 i vedtektene, der det går frem at: «Norsk vegansamfunns mål er et samfunn som går bort fra utnytting, dreping og konsum av dyr, og som anerkjenner at dyr har interesser og rettigheter til å leve og utfolde seg i tråd med deres natur og artsspesifikke behov, uavhengig av nytteverdi for mennesker.» Videre er samfunnets virksomhet knyttet til å fremme veganisme gjennom blant annet samlinger, medier, foredrag, representasjon overfor det offentlige. Etter forarbeidene vil ikke sammenslutninger som i hovedsak driver politisk, humanitær, kulturell eller forretningsmessig virksomhet, regnes som et tros- eller livssynssamfunn. Det samme gjelder virksomheter som har andre hovedaktiviteter enn utøvelse av tro eller livssyn, for eksempel å fremme helse eller selvutvikling, å drøfte filosofiske spørsmål eller å bekjempe religion eller livssyn. Etter vår oppfatning er samfunnets hovedaktiviteter i det vesentlige sosiale treff der dere drøfter filosofiske spørsmål. Sammenslutninger med denne type aktivitet vil ikke regnes som et livssynssamfunn etter trossamfunnsloven. Vi kan heller ikke se at samfunnet «har et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål», noe som vil kjennetegne et livssynssamfunn.

Avslaget er altså basert på Statsforvalterens vurdering av (1) at vegantreffene ikke er en gyldig livssynsaktivitet, (2) at vi ikke har et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen, og (3) at våre hovedaktiviteter ikke er utøvelse av livssyn.

Vi vil i denne klagen tilbakevise disse påstandene. I korte trekk kan motargumentene mot moment (1), (2) og (3) oppsummeres slik:

1. Statsforvalteren har i kritikken sin ikke nevnt det sentrale elementet av et vegantreff: å dele et vegansk måltid. Dette tyder i beste fall på en misforståelse av betydningen av dette, og i verste fall på en ubetydeliggjøring av det mest fremtredende elementet av et vegansk livssyn.

---

¹ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-04-24-31?q=trossamfunnsloven>

2. Det er vanlig og naturlig for livssynssamfunn å fremme sitt livssyn gjennom blant annet samlinger, medier, foredrag, og representasjon overfor det offentlige. Så det faktum at dette er en del av vår aktivitet er ikke et argument for å avslå søknaden. Hovedaktiviteten til Norsk vegansamfunn er vegantreffene, så spørsmålet er om vegantreffene svarer til en utøvelse av vårt livssyn - noe det gjør.
3. Som beskrevet i søknadsteksten er kjernen i vårt livssyn veganisme, og vårt livssyn beskriver en sammenhengende utvidelse av veganisme gjennom vår livssynserklæring. At Statsforvalteren «ikke kan se» at vi har et sammenhengende livssyn er rett og slett ikke noen begrunnelse. Det er uklart om Statsforvalteren mener veganisme ikke er et livssyn. Om så er tilfellet avskriver Statsforvalteren, uten et eneste konkret argument, anerkjennelsen av veganisme som et livssyn av tunge institusjoner som Likestillings- og diskrimineringsombudet og den Europeiske menneskerettighetskommissjonen.

I tillegg vil vi også legge frem et argument (4) om at Statsforvalteren ikke i tilstrekkelig grad ivaretar hensynet til Menneskerettighetene. Dette momentet er skrevet av professor i religionsvitenskap og ekspert i menneskerettigheter, Dag Øistein Endsjø.

4. Når Statsforvalteren avviser Norsk vegansamfunn som et livssynssamfunn representerer dette en svært skjønnspreget fortolkning av et livssynssamfunn der hensynet til alt liv preger nettopp de fleste aspekter av etikken og forståelsen av menneskets plass i alle deler av tilværelsen. Dette bryter direkte med at Den europeiske menneskerettighetsdomstolen har slått fast: «Retten til religionsfrihet ... utelukker ethvert skjønn fra statens side i å bestemme hvorvidt en religiøs tro eller måten å uttrykke slik tro på, er legitim.»
(Manoussakis o.a. v. Hellas (18748/91), 26.9.1996, § 47)

I det følgende vil vi gå i detalj på disse motargumentene.

Moment 1: Det hevdes at Norsk vegansamfunns hovedaktivitet er «sosiale treff der dere drøfter filosofiske spørsmål»

Vegantreffene

Hovedaktiviteten i dagens Norsk vegansamfunn er vegantreffene. Disse blir beskrevet slik i søknaden vår:

Den sentrale livssynsaktiviteten er vegantreffene, hvor veganere møtes i fellesskap. Hensikten er å skape et sterkt fellesskap som ivaretar den enkelte. Veganere er en gruppe som utsettes for mye hets og mange opplever hverdagen som vanskelig. Derfor er det veldig viktig for oss å søke sammen i en trygg og god ramme. For en del veganere er dette det eneste tilbudet for å regelmessig snakke med noen som deler deres livssyn.

Disse møtene har en seremoniell ramme, da de har likt innhold. De arrangeres av en lokalkoordinator og har ofte forslag til samtaletemaer, foredrag eller deling av kunnskap. De er vanligvis sentrert rundt et felles vegansk måltid, som er naturlig siden å spise plantebasert mat er det mest synlige symbolet på veganisme.

Da matkulturen i dagens samfunn er bygget rundt dyreprodukter, må veganere være noe mer opplyst om ernæring enn andre for å holde seg sunne og friske. For å bidra til dette har noen av Vegantreffene inneholdt helserelaterte temaer og foredrag, for eksempel et foredrag av PAN (tidligere Helsepersonell for Plantebasert Kosthold).

Vegantreffene har en viktig funksjon som en arena for diskusjon og utvikling av livssynet. Eksempler på samtaletemaer på tidligere vegantreff inkluderer både pragmatiske temaer som «Aktiv for dyrene i hverdagen», og moralfilosofiske temaer som «Filosofiprat om livssynserklæringen», og «Veganisme: Det neste moralske paradigmeskiftet».

En viktig oppgave for vegansamfunnet er å sørge for at det blir avholdt vegantreff flest mulig steder i landet, slik at alle veganere skal ha en gruppe å høre til. Vi gjør dette ved å opprette lokallag, rekruttere koordinatore og være med å betale for lokaler, eller på annen måte bistå lokallag og lokalkoordinatoren.

Å kalle vegantreffene «sosiale treff der dere drøfter filosofiske spørsmål» tyder på en misforståelse fra Statsforvalteren. I søknadsteksten beskrev vi noen eksempler på temaer som kan bli diskutert på vegantreff, og det kan ikke fra de eksemplene konkluderes hvor stor andel som er filosofiske diskusjoner. De fleste har større interesse i å diskutere livet som veganer generelt (søknadsteksten nevnte temaet «Aktiv for dyrene i hverdagen»), og andelen som interesserer seg for de dypere filosofiske spørsmålene er nok en minoritet av samfunnet. Når det er sagt så er diskusjon av moralfilosofiske spørsmål den eneste måten å systematisere og videreutvikle vårt livssyn. Dette fremheves som en viktig aktivitet i Prop 130L s129: *Et livssynssamfunn vil omfatte sammenslutninger organisert rundt medlemmenes felles livssyn. Det vil ofte prøve å systematisere og videreutvikle dette, eventuelt også utbre det.*

Det er særdeles overraskende at Statsforvalteren i sin karakterisering av vegantreffene ikke nevner det mest sentrale elementet: det veganske måltidet. Det er klart at Statsforvalteren ikke tar innover seg betydningen av å spise et vegansk måltid sammen med andre som deler vårt livssyn, og det er mulig vi burde utdypet hvorfor måltidet er sentralt. Å kalle treffene «sosiale treff der dere drøfter filosofiske spørsmål» er en trivialisering som kan sammenlignes med å beskrive kristendommens nattverd som en «sosial kjeks-og-vin-kveld der man prater om overnaturlige fenomener». For kristne er dette måltidet dypt meningsfylt på grunn av hva det symboliserer for dem; på vegantreffene er måltidet dypt meningsfylt på grunn av hva det symboliserer for oss. Det er kanskje vanskelig for de som selv ikke er veganere å forestille seg betydningen av dette. De har ikke opplevd de utrolig mange vanskelige sosiale interaksjonene med venner, familie og kolleger rundt måltider. Der ikke-veganere ser bacon, ser vi kroppsdelenene av et individ som med stor sannsynlighet har levd hele livet sitt i en stimulifattig betongbinge før det endte livet i et gruffullt gasskammer. Den symbolske verdien av å dele et

vegansk måltid med en som verdsetter liv på samme måte som en selv kan derfor være lett å overse. Det samme med den utrolig sterke følelsen av tilhørighet dette skaper for veganere. Vi kan følgelig ikke godta Statsforvalterens karakterisering av vegantreffene.

Livssynsaktiviteter utover vegantreffene

Når det kommer til andre aktiviteter som ble nevnt i søknadsteksten, deriblant konfirmasjon og vielse, så er vi for det første avhengig av godkjenning og eventuelt økonomisk støtte for oppstart av slike aktiviteter. Norsk vegansamfunn er et landsdekkende samfunn og det er derfor kostbart å gi det samme tilbudet til livssynsaktiviteter, seremonier og opplæring til alle våre medlemmer. Noe vi synes er viktig.

Vegansk vielse

I søknadsteksten skrev vi:

Mange av medlemmene ønsker muligheten til å ha en vegansk vielse. En slik seremoni er ennå ikke klar, men er under utvikling og er noe vi vil søke om så snart livssynet er godkjent. Når det kommer til vielser, er veganismen positiv og anerkjennende til ulike former for samliv og ekteskap. En vegansk vielsesseremoni vil gjenspeile dette. Det er også ønske om vegansk navnefest og bisettelse. Dette er også noe livssynssamfunnet skal utarbeide på sikt.

Søknaden ble skrevet for over et halvt år siden. I mellomtiden er vigselseremoni og tekst utviklet. Siden vi er et lite livssynsamfunn, som har vokst fra null til nå å telle omtrent 780 medlemmer, har vi ikke fått muligheten til å utføre seremoni enda, uavhengig av godkjenning. For mange medlemmer i Norsk vegansamfunn forsvinner også årsaken til at de ønsker en vegansk vielsesseremoni når Norsk vegansamfunn ikke har vigselserett. Uten vigselserett reduseres en vegansk vielse, slik vi oppfatter det, til å kun være en "selskaps-seremoni". Når vi ikke får mulighet til å søke om vigselserett på linje med andre livssynssamfunn oppleves det som diskriminering. Det burde ikke være kontroversielt at et livssyn der medlemmene føler på diskriminering og hets i hverdagen føler det belastende å bli henvist til en "leke-vielses-seremoni" mens andre, med annet livssyn, får tilbud om en fullverdig, juridisk vielse av en representant fra sitt livssyn. Derfor følger det altså at vi helst ønsker å starte opp med vielsesseremoni etter en godkjenning.

Vegansk konfirmasjon, navnefest og bisettelse

I søknaden nevner vi også vegansk konfirmasjon, samt navnefest og bisettelse som noe vi har ambisjoner om å kunne tilby i fremtiden. Men vi erkjenner imidlertid at dette er noe som ligger i fremtiden. Et lite samfunn kan ikke forventes å ha ambisjoner om å kunne tilby alle disse seremoniene. Til sammenligning er det nesten like mange ansatte i Human-Etisk Forbund sin seremoniavdeling som det er medlemmer i styret til Norsk vegansamfunn, noe som illustrerer kostnaden og omfanget av å tilby et landsdekkende seremonielt tilbud. Vårt mål er å komme dit, men det er ikke realistisk at vi har økonomi eller ressurser til å tilby dette på nåværende

tidspunkt. Det virker derfor som et umulig krav at et lite nystartet, landsdekkende livssyn må praktisere dette for å kunne godkjennes. Vi kan heller ikke se at det er krav til dette i forarbeidene.

Det er for øvrig ikke et krav i loven om at et livssyn skal kopiere religiøse seremonier. Støtten skal, ifølge §1, andre ledd, brukes til: "utøvelse av tro eller livssyn.", og det er bakgrunnen for vår søknad.

Andre seremonier

Vi vil for øvrig nevne at Norsk vegansamfunn har praktisert seremonier som ikke ble nevnt i den opprinnelige søknaden. Utover vegantreff har vi avholdt roseseremonier foran slakterier, der vi vitner for dyrene på vei til sin død. Se for øvrig artikkel fra Vårt Land 09.09.2020 (Vedlegg 4).

Moment 2: Det hevdes vi har andre hovedaktiviteter enn utøvelse av livssynet

I avslaget viser Statsforvalteren til vår strategi for å utbre veganisme fra §3 i vedtektene våre. Det ser her ut til at Statsforvalteren misforstår ved å anta at dette beskriver det fulle innholdet i vår livssynsaktivitet. Vi beskriver i §3 vår metode for å utbre livssynet veganisme, ikke hva vi mener vegansk livssyn er, eller hvordan vi utøver livssynet. Det har vi derimot beskrevet i søknaden. Statsforvalteren skriver følgende:

Samfunnet definert sitt eget mål under § 3 i vedtektene, der det går frem at: «Norsk vegansamfunns mål er et samfunn som går bort fra utnyttning, dreping og konsum av dyr, og som anerkjenner at dyr har interesser og rettigheter til å leve og utfolde seg i tråd med deres natur og artsspesifikke behov, uavhengig av nytteverdi for mennesker.» Videre er samfunnets virksomhet knyttet til å fremme veganisme gjennom blant annet samlinger, medier, foredrag, representasjon overfor det offentlige. Etter forarbeidene vil ikke sammenslutninger som i hovedsak driver politisk, humanitær, kulturell eller forretningsmessig virksomhet, regnes som et tros- eller livssynssamfunn.

Det er uklart om Statsforvalteren mener Norsk vegansamfunn hovedsakelig driver politisk, humanitær, kulturell, eller forretningsmessig virksomhet. Hvilken av disse er det i så fall Statsforvalteren mener vi bedriver? Insinueres det at et livssynssamfunn ikke kan fremme sitt livssyn gjennom samlinger, medier, foredrag, og representasjon ovenfor det offentlige? Dette er tross alt ganske vanlige aktiviteter for et livssynssamfunn å bedrive, og noe for eksempel Human-Etisk Forbund gjør regelmessig. Selv om vi gjør dette, så er det ikke hovedaktiviteten vår, som per i dag er å organisere månedlige vegantreff for veganere over hele landet.

Hvis veganisme hadde representert en politisk, kulturell, eller humanitær bevegelse, så ville veganisme opphørt hvis sivilisasjonen opphørte. Vi gjorde et poeng i søknaden vår at veganisme ikke kan avskrives som en slik bevegelse:

Hvis samfunnet opphørte i morgen og man var det eneste mennesket igjen på jorda, ville veganisme fortsatt vært en rettesnor for hvordan man skal forholde seg til andre bevisste vesener.

Statsforvalteren skriver videre:

Det samme gjelder virksomheter som har andre hovedaktiviteter enn utøvelse av tro eller livssyn, for eksempel å fremme helse eller selvutvikling, å drøfte filosofiske spørsmål eller å bekjempe religion eller livssyn, ...

Her kan det virke som Statsforvalteren insinuerer at vår hovedaktivitet er en annen enn utøvelse av vegansk livssyn, men det er uklart hva Statsforvalteren i så fall mener hovedaktiviteten vår er. Norsk vegansamfunn eksisterer for å utøve livssynet vårt, noe som vi mener vi har dokumentert ganske grundig.

Moment 3: Det hevdes at vi ikke har et «sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål»

Dette er en særdeles oppsiktsvekkende påstand av Statsforvalteren. Sett ut i fra denne kritikken ser det ut til at Statsforvalteren ikke anerkjenner veganisme som et fullverdig livssyn. Det er vanskelig for oss å argumentere for hva som ellers ikke er sammenhengende med vår livssynsoppfatning da Statsforvalter ikke kommer med et eneste konkret argument for dette. Vi tar derfor utgangspunkt i førstnevntes forståelse av avslaget fra Statsforvalteren.

Først vil vi påpeke at veganisme har blitt anerkjent som et livssyn av Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO), og Den europeiske menneskerettskommisjonen. Her er to relevante utdrag fra kjennelser gjort av LDO:

- 1) *Etter en gjennomgang av nasjonale og internasjonale rettskilder konkluderte ombudet også med at veganisme omfattes av begrepet «livssyn».*²
- 2) *I behandlingen av saken tok ombudet stilling til om veganisme må forstås som et livssyn, eller kun som et kosthold. Etter gjennomgang av forarbeidene til diskrimineringsloven om etnisitet, og uttalelser fra den Europeiske Menneskerettskommisjonen, kom ombudet til at veganisme må forstås som et livssyn. Veganisme har dermed et diskrimineringsvern etter diskrimineringsloven om etnisitet.*³

Hvis Statsforvalteren ikke tar vår klage til etterretning, må vi be saksbehandler gjøre rede for uenigheten med LDO og menneskerettskonvensjonen i at veganisme ikke er et fullverdig livssyn. Hvis man vil overprøve disse tungtveiende institusjonene, så er minstekravet at man

---

² <https://www.ldo.no/arkiv/klagesaker/klagesaker-2016/religion/151117-diskriminert-pa-grunn-av-livssyn/>

³ <https://www.ldo.no/arkiv/klagesaker/2015/141531-arbeidssoker-diskriminert-pa-grunn-av-livssyn/>

kommer med konkrete argumenter - det holder ikke at Statsforvalteren «ikke kan se» at vi har et fullverdig livssyn.

I vår søknad skriver vi over 800 ord for å beskrive livssynet vårt. Vi forsøker å gi en sammenhengende fremstilling av hva veganisme er, og hvordan det legger grunnlaget for en sammenhengende forståelse av våre liv og livene til de andre dyrene vi deler verden med. Vi beskriver hvordan denne forståelsen ligger til grunn for vegansk etikk, og gir eksempler på hvordan denne veganske etikken besvarer sentrale etiske spørsmål. Vi går videre inn i hvilke spørsmål som anses som sentrale i veganismen, og gir etter vår mening svar på disse som henger godt sammen med den grunnleggende forståelsen av menneskets plass i tilværelsen. Hele søknaden vår begynner med følgende tekst:

Norsk vegansamfunns livssynserklæring lyder som følger:

Veganismens grunnverdier baseres på ikkevold og anerkjennelsen av at alle dyr, mennesker inkludert, har en iboende verdi uavhengig av nytteverdien for andre. Veganismens virkelighetsforståelse og etikk er forankret i sunn fornuft, kritisk tenkning, og barmhjertighet for alle medskapninger.

Mennesket har en enorm makt over andre dyr, og planeten som helhet. Dette gir oss et unikt moralsk ansvar for å ikke forårsake unødig lidelse og ødeleggelse. Kjernen i vårt livssyn kommer til uttrykk gjennom følgende definisjon av veganisme: Veganisme er en levemåte som søker å ekskludere, så langt som praktisk mulig, alle former for utnyttelse av og urett mot dyr for mat, klær eller andre formål.

Det følger at vi også tar avstand fra all form for diskriminering av mennesker. Dette inkluderer diskriminering på bakgrunn av kjønn, etnisitet, seksuell legning eller alder. Vi anser den vitenskapelige metoden som den beste måten å forstå den fysiske verden rundt oss. Livssynet tar ikke stilling til om det finnes en virkelighet utover den vi kan beskrive vitenskapelig.

Grunnet mennesker og dyrs avhengighet av natur og miljø er det essensielt å unngå handlinger som er unødvendig destruktive for planeten vi bor på for nålevende og fremtidige generasjoners beste. Vi anerkjenner egenverdien av et rikt artsmangfold og økosystemer i naturlig balanse.

Vi understreker at vårt livssyn ikke har noen dogmatiske skrifter eller absolutte sannheter, slik at våre verdier er åpne for revisjon. Vi anerkjenner også at den enkelte selv må avgjøre hva som er praktisk mulig for dem for å etterleve veganismens grunnverdier.

Vi kan ikke se at Statsforvalteren har tatt stilling til vår livssynserklæring da den ikke er referert en eneste gang i avslaget. Derimot refereres det til vedtektene, som ikke er det

relevante dokumentet i dette spørsmålet. Vedtekter er per definisjon «regler for hvordan organisasjonen skal drives»,⁴ og det ville derfor vært unaturlig å ha hele livssynet beskrevet der. Det var nettopp derfor vi gjenga hele livssynserklæringen i søknadsteksten. Vårt livssyn svarer på alle spørsmål som oppleves som sentrale for vår tilværelse. Vår livssynserklæring tegner på så måte et sammenhengende bilde av vår plass i tilværelsen og gir svar på sentrale etiske spørsmål. For spørsmål som kan besvares av vitenskap, så mener vi at vitenskapen er den beste måten å svare på disse. Vårt livssyn supplerer med etiske svar på de mest sentrale *verdispørsmålene* i menneskets tilværelse. Hva disse spørsmålene er vil være forskjellige for forskjellige folk. For medlemmer av vårt livssynssamfunn så er de mest sentrale spørsmålene:

- «Hvordan skal vi oppføre oss overfor andre bevisste skapninger vi lever sammen med?»
  - Dette inkluderer spørsmålet: «Hvordan skal vi oppføre oss mot andre mennesker?»
- «Hva slags ansvar og plikter har vi overfor andre og overfor naturen?»
- «Hva er menneskets plass i tilværelsen?»

Veganisme har sammenhengende svar på alle disse spørsmålene, siden alle direkte kan knyttes til veganismens grunnprinsipper. Disse svarene utgjør en felles etisk grunnholdning til det våre livssynsmedlemmer kan samle seg om som de mest sentrale spørsmålene i tilværelsen.

For å utdype livssynserklæringen, gikk vi i vår søknad i detalj på hvorfor dette kvalifiserer til et livssyn. Fra søknaden:

Det som først og fremst skiller vårt livssynssamfunn fra andre tros- og livssynssamfunn er at vi fokuserer på andre sentrale spørsmål. Der de fleste andre tros og livssyn forsøker å gi svar på sine egne store spørsmål, som hvor vi kommer fra og hva som er meningen med livet, så oppleves disse spørsmålene mer perifere innenfor vårt livssyn. Siden veganismen bygger på at mennesket ikke er alene i å ha en egenverdi, rett til liv og frihet, så er et av de mest sentrale spørsmålene veganismen tar opp "Hvordan bør vi mennesker forholde oss til andre". I dette spørsmålet omfatter "andre" alle bevisste individer som potensielt sett kan lide som konsekvens av våre handlinger, og inkluderer derfor også dyr.

I avsnittet over beskriver vi veldig tydelig hva som er det sentrale spørsmålet i vårt livssyn. Det er selvfølgelig mulig å ikke være enig i at dette er et av de mest sentrale spørsmålene et livssyn bør svare på. De som mener det, vil selvfølgelig søke svar i andre livssyn som har svar på de spørsmålene de selv anser som sentrale. Dette er hele årsaken til at vi mennesker har laget oss forskjellige livssyn. At saksbehandler ikke mener spørsmålet er sentralt er derfor ikke et gyldig argument. Vi har presentert hva vi mener er sentralt, og hvorfor.

Vi går senere enda mer i dybden, og beskriver vårt syn på mennesket som et dyr som hører til sammen med de andre vi deler planeten med, uten en spesielt utpekt plass eller hensikt:

---

⁴ <https://jusleksikon.no/wiki/Vedtekt>

Norsk vegansamfunn er et sekulært livssyn, og mener at mennesket er et produkt av evolusjon uten en spesiell plass i naturen. Derfor blir ikke spørsmålet om det finnes en overnaturlig kraft, idé eller skaper et sentralt spørsmål for oss.

I avslaget blir det hevdet at vi ikke har et sammenhengende svar på menneskets plass i tilværelsen. Vi vil derfor trekke oppmerksomheten til følgende avsnitt fra søknaden:

Vårt syn på menneskets plass i tilværelsen, og svaret på hvordan vi skal forholde oss til andre, tar utgangspunkt i at mennesket ikke er alene i å ha en egenverdi og en ukrenkelig rett til liv og frihet. Der humanismen plasserer mennesket i sentrum, anerkjenner vi at alle dyr står i sitt eget sentrum. I veganismen er det menneskets evne til å påvirke naturen, gjøre moralske valg og muligheten vi har til å handle utenfor våre instinkter som skiller oss fra andre dyr. I motsetning til andre livssyn gir ikke dette mennesker spesielle rettigheter. Det gir mennesket et spesielt ansvar.

I utdraget over beskriver vi tydelig hva vi mener vår plass i tilværelsen er. Mennesket forstås altså som et dyr, vår plass er sammen med de andre primatene. Samtidig anerkjenner vi at mennesket har egenskaper som har satt oss i en særstilling. Men dette utløser ifølge veganismen ikke unike rettigheter og en objektivt høyere moralsk status. Det gir oss heller et spesielt ansvar for å ikke ødelegge, utnytte og drepe. Dette ansvaret henger sammen med det synet vi har beskrevet til nå, og det beskriver også tydelig menneskets plass i tilværelsen.

Vi startet med å beskrive et viktig sentralt spørsmål. «Hvordan bør vi mennesker forholde oss til andre?» I utdraget under svarer vi tydelig på dette, og svaret henger både logisk og moralsk sammen med synet på menneskets plass i tilværelsen som beskrevet over:

I veganismen er evnen til å oppleve lidelse sentral i hvordan vi moralsk skal forholde oss til andre. Siden det er vitenskapelig bevist at dyr, med svært få og usikre unntak, er i stand til å erfare lidelse er vi ifølge vårt livssyn forpliktet til å innlemme dem i den samme etikken vi også mener er riktig for vår egen art.

Vi beskriver også hvordan vi forstår verden, og svarer med det på et sentralt spørsmål i vår tilværelse:

Vårt livssyn forstår den fysiske verden ut fra den vitenskapelige metoden. Det vil si at det vi tror er sant om verden og vår eksistens er det samme som den rådende vitenskapelige forståelsen av naturen.

Vi beskriver at menneskets plass i tilværelsen er uavhengig av hvordan vi har blitt til:

Veganisme er et livssyn med etikk skapt av mennesker, og dens gyldighet er derfor uavhengig av hvilke krefter eller prosesser som har formet oss. Veganisme er altså et livssyn som ikke tar utgangspunkt i en gud eller overnaturlig kraft.

Det henger sammen med det som er beskrevet i teksten så langt, og det fremstår derfor uforståelig at Statsforvalteren så lett kan påstå at «Vi kan heller ikke se at samfunnet har et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen».

Sammenligning med andre livssynssamfunn

Vi vil til slutt påpeke at de livssynssamfunnene som har fått tilskudd skaper en presedens for hva som kan defineres som «*et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen*». La oss ta for oss **Humanistene**. Spørsmål som «Hvor kommer vi fra?» oppleves perifere for veganere, og er heller ikke noe Humanistene beskriver utover vår holdning. I

livssynsserklæringen *vår* svarer vi på hva som er de sentrale spørsmålene for oss. Men så vidt vi kan se, så finnes det ikke ett eneste spørsmål om menneskers plass i tilværelsen som Humanistene svarer på som vårt livssyn ikke svarer på. Faktisk gir våre svar klare svar på *flere* spørsmål enn humanismen (f.eks. hvorvidt det er etisk å spise dyreprodukter), og er derfor mer etisk forpliktende enn humanisme (det forplikter oss bl.a. til å spise plantebasert). Med bakgrunn i at Humanistene allerede har fått tilslag; Hva er det som gjør Humanistene sitt livssyn mer sammenhengende enn vårt?

Det bør være opplagt at det ikke er noen andre livssynssamfunn som i dag fremmer et livssyn som våre medlemmer kan stille seg bak. Det er nettopp derfor Norsk vegansamfunn ble opprettet som et livssynssamfunn.

Moment 4: Menneskerettslige perspektiver

Gjennom sin ratifisering av Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, er norske myndigheter forpliktet til å forholde seg til den gjeldende forståelsen av denne innenfor det europeiske menneskerettighetsregimet. Denne konvensjonen er også norsk lov ved at den er inkorporert i lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) og noe som har forrang foran alle andre lover, hvis det skulle være motstrid.

Veganisme som livssyn

Som Den europeiske menneskerettighetskommissjonen slo fast i *W. v. Storbritannia og Nord-Irland* (18187/91), 10.2.1993, kommer veganisme fullt inn under trosfrihetens beskyttelse i artikkel 9 i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen.

Kommisjonen finner at den veganske overbevisningen med hensyn til animalske produkter faller innenfor virkeområdet for artikkel 9 nr. 1 (artikkel 9-1) i konvensjonen. (The Commission finds that the Vegan convictions with regard to animal products fall within the scope of Article 9 para. 1 (Art. 9-1) of the Convention.)

Når Statsforvalteren nekter å anerkjenne Norsk vegansamfunn som et livssynssamfunn, synes de dermed å fremme en skjønnsmessig vurdering av veganisme som overbevisning som fremstår som strammere ut fra hva vedkommer deres rettigheter, enn hva det europeiske menneskerettighetsregimet legger opp til. Det virker også som om Statsforvalteren kun legger en svært restriktiv forståelse av trossamfunnsloven til grunn, uten å trekke inn den gjeldende menneskerettslige forståelse som har forrang over norsk lov.

Prinsippet om likebehandling

Ut fra at veganisme altså dekkes av menneskerettighetenes beskyttelse av tros- og religionsfriheten, kan man også se til Den europeiske menneskerettighetskommissjonens beslutning i saken *Union des Athées v. Frankrike* (14635/89), 6.7.1994, der Frankrike ble pålagt å likebehandle et livssynssamfunn for ateister med anerkjente trossamfunn i henhold til forsamlingsfriheten og forbudet mot diskriminering (Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen artikkel 11 og 14). Som kommisjonen påpekte i § 79:

Kommisjonen bemerker at saksøkerens [Union des Athées] mål i realiteten er å samle alle de som anser Gud som en myte. Den innrømmer at en slik holdning ved første øyekast ikke ser ut til å kvalifisere den i sin art som et trossamfunn. ... For kommisjonen synes det filosofiske innholdet, selv om det er fundamentalt forskjellig i begge tilfeller, imidlertid ikke å være et argument tilstrekkelig til å skille ateisme fra et trossamfunn i klassisk forstand og tjene som grunnlag for en annen juridisk status. (La Commission note en effet que la requérante a pour objectif le regroupement de tous ceux qui considèrent Dieu comme un mythe. Elle admet que pareille attitude ne semble pas, de prime abord, de nature à la qualifier comme une association culturelle. ... Ainsi, pour la

Commission, la teneur philosophique, certes fondamentalement différente dans l'un et l'autre cas, ne semble pas un argument suffisant pour distinguer l'athéisme d'un culte religieux au sens classique et servir de fondement à un statut juridique aussi différent.)

Norsk vegansamfunn synes å ha blitt gjenstand for et tilsvarende diskriminerende vedtak, utfra hvordan det er vanskelig å se annet enn at Statsforvalteren ikke kommer med en saklig begrunnelse for hvordan Norsk vegansamfunn ikke godtas som livssynssamfunn på samme måte som Humanistene, Human-Etisk Forbund og Ateistene.

Skjønnsmessig forståelse

Når Statsforvalteren erklærer at «Vi kan heller ikke se at samfunnet <har et sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål>, noe som vil kjennetegne et livssynssamfunn,» representerer dette altså en svært skjønnspregget fortolkning av et livssynssamfunn der hensynet til alt liv preger nettopp de fleste aspekter av etikken og forståelsen av menneskets plass i alle deler av tilværelsen. I denne sammenhengen kan det slik også være relevant å se til Den europeiske menneskerettighetsdomstolens dom i saken Manoussakis o.a. v. Hellas (18748/91), 26.9.1996, § 47:

Retten til religionsfrihet ... utelukker ethvert skjønn fra statens side i å bestemme hvorvidt en religiøs tro eller måten å uttrykke slik tro på, er legitim. (The right to freedom of religion as guaranteed under the Convention excludes any discretion on the part of the State to determine whether religious beliefs or the means used to express such beliefs are legitimate.)

Ut fra denne beslutningen om hvordan statene må forstå religiøs tro, kan det synes som tilsvarende inkompatibelt med gjeldende menneskerettigheter at Statsforvalteren legger sitt eget skjønn til grunn for ikke å anerkjenne veganisme som livssyn i strid med praksis i det europeiske menneskerettighetsregimet. Dette vedrører både Statsforvalterens forståelse av Norsk vegansamfunns livsynstreff og avvising av at veganisme representerer et «sammenhengende syn på menneskets plass i tilværelsen og sentrale etiske spørsmål.» Dette er også problematisk ut fra hvordan enkelte av medlemmene av Norsk vegansamfunn ønsker at samfunnet skal ha anledning til å utforme anerkjente vielses- og bisettelsesseremonier, noe som speiler noe av det mest grunnleggende i et menneskes liv.

Prinsippet om økonomisk likestilling

En stat er ikke generelt forpliktet ut fra menneskerettighetene til å anerkjenne tros- og livssynssamfunn i en sammenheng der dette fører til økonomisk særtiltak som finansiell støtte eller skattefritak. Når en stat først velger å gjøre dette, er det derimot forpliktet i å størst mulig grad likestille ulike tros- og livssynssamfunn i den grad disse er å forstå å representere religion og livssyn i henhold til gjeldende menneskerettigheter. Her er det følgelig relevant å se på de to sakene Association des Chevaliers du Lotus d'Or v. Frankrike og Association Culturelle du Temple Pyramide v. Frankrike, der Den europeiske menneskerettighetsdomstolen dømte franske myndigheter for brudd på trosfriheten (EMK artikkel 9) til disse to trossamfunnene, idet

de hadde nektet å anerkjenne den som trossamfunn med hva dette innebar av skattefritak. Frankrike ble også dømt til å erstatte økonomisk hva de to trossamfunnene urettmessig hadde måtte betalt inn av skatt fordi staten nekte å godkjenne dem (se Association des Chevaliers du Lotus d'Or v. Frankrike (50615/07) 31.1.2013, §§ 39, 48 og Association Cultuelle du Temple Pyramide v. Frankrike (50471/07) 31.1.2013, §§ 40, 51).

Strid med Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, artikkel 9, 11 og 14

At Statsforvalteren i Agder med grunnlag i det som fremstår som en skjønnsmessig avvisning av den gjeldende menneskerettslige forståelsen av veganisme som et livssyn, så vel som på grunnlag av en ikke-saklig forskjellsbehandling sammenlignet med andre livssyn, avslår å formelt anerkjenne Norsk vegansamfunn som et livssynssamfunn, synes slik å representere et brudd på Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, mer bestemt artikkel 9 og dens beskyttelse av tanke-, samvittighets- og religionsfrihet og artikkel 11 og dens beskyttelse av forsamlingsfriheten, både alene og i kombinasjon med forbudet mot diskriminering i artikkel 14.

Avsluttende ord

Utfyllende kommentar til tolkningen av vårt livssyn og vår livssynsutøvelse

Når Statsforvalteren bruker forarbeidene til å forsøke å definere hvorvidt Norsk vegansamfunn er et livssyn, fremstår det som de bruker loven og forarbeidene feil etter formålet.

Livssyn kan variere enormt både i innhold og utførelse, så å definere et livssyn er derfor vanskelig. Dette problemet drøftes også i forarbeidene:

Samtidig er det åpenbart krevende å skulle legaldefinere både disse størrelsene og de grunnleggende begrepene «religion» og «livssyn».

Loven bør derfor ikke legge opp til at forvaltningen skal gå langt i å vurdere innholdet i en tro eller et livssyn. Da vil en fort kunne utfordre tros- og livssynssamfunnenes tros- og Livssynsfrihet.

(Prop.130L Del.2 12.4 Departementets vurderinger)

Med sin oppsiktsvekkende kritiske og begrensende tolkning av Norsk vegansamfunn utøvelse av vårt veganske livssyn, og det som synes å være en avfeining av veganisme som et livssyn “uten en sammenhengende forståelse av menneskets plass i tilværelsen”, er det åpenbart at Statsforvalteren nettopp “går langt i å vurdere innholdet i” livssynet.

Norsk vegansamfunn ble stiftet som et livssynssamfunn av 50 personer som samlet seg med det formål å praktisere et felles livssyn. Siden stiftelsen har NVS vært tydelige, både i våre forsøk på å utbre livssynet og i vår kommunikasjon gjennom media, at vi er et livssynssamfunn som står for et alternativt og tydelig livssyn. Ved nyttår, etter 4 mnd var vi vokst til over 460 medlemmer. I dag er vi over 780. Alle som har meldt seg inn har gjort det fordi de mener at livssynet Norsk vegansamfunn representerer føles riktig for dem. Samtlige medlemmer av Norsk vegansamfunn oppfatter at de både har meldt seg inn i og er medlem av et livssynssamfunn.

Våre medlemmers oppfatning av Norsk vegansamfunn som et livssynssamfunn, burde være relevant for hvorvidt Statsforvalteren anerkjenner oss som et livssyn. Når Statsforvalteren kommer til en konklusjon om innholdet i utøvelsen av livssynet som ikke deles av medlemmene, er det åpenbart at Statsforvalteren har tolket innholdet feil. Alternativet, at over 780 medlemmer ikke forstår forskjellen mellom et «sosiale treff» og et «vegantreff» fremstår som absurd. Det samme er Statsforvalterens oppfatning av «filosofisk samtale» som det bærende og sentrale innhold i disse treffene.

Den elektroniske løsningen

Vi vil også bemerke at Statsforvalteren i Agders elektroniske løsning formaterer den innsendte teksten på en slik måte at all tekstutforming som avsnitt, overskrifter og sitater blir klempt sammen til en uoversiktlig blokk med sammenhengende tekst. At dette har skapt problemer for saksbehandler og som følge av det, også for Norsk vegansamfunn, er åpenbart.

Et konkret eksempel er når saksbehandler i avslaget blander vår beskrivelse av hva et vegantreff inneholder, og det senere avsnittet om i hvilke situasjoner vi har mulighet til å utvikle og diskutere livssynet (som nevnt tidligere i denne klagen).

Vi har lagt ved PDF av både kopi av søknaden vi har fått fra Statsforvalteren i Agder, og vår søknadstekst, slik den fremsto originalt. Kontrasten mellom de to versjonene er åpenbare.

Referanser til gal proposisjon

I avslaget refererer Statsforvalteren feilaktig til forarbeidene til den nye tros- og livssyns loven. Det er åpenbart en skrivefeil av saksbehandler, men samtidig vitner det ikke om en veldig grundig og god saksbehandling at fire av fem referanser i avslaget er feilaktig.

Mer alvorlig er det at det skaper en illusjon av at avslaget er bedre begrunnet enn det er (det er bare referert til én enkelt side i Prop. 130 L).

Dette er kildene det vises til:

1 Prop. 130 L (2018-2019) kp. 24 s. 253

2 Prop.120 L (2018-2019) s. 253

3 Prop.120 L (2018-2019) s. 253

4 Prop.120 L (2018-2019) s. 253

5 Prop.120 L (2018-2019) s. 253

Det menneskerettslige

At det synes å foreligge både diskriminering og brudd på menneskerettighetene til grunn for Statsforvalterens avslag av vår søknad om registrering fremstår som særlig alvorlig. Vi forventer at Statsforvalteren ser alvoret i det vi legger fram, samt viser forståelse for uholdbarheten i det som ser ut til å være et brudd med Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, sett ut i fra den grunnleggende retten til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet.

Til slutt

Fra vårt ståsted er det vanskelig å være mer klar, og mer konsekvent, enn det vi er i søknadsteksten. Vi ber samtidig saksbehandler om å se Statsforvalterens beslutning i lyset av gjeldende menneskerettigheter.

Vi oppfordrer saksbehandler til å gi konkrete svar på følgende spørsmål.

1. Hva er det som ikke er sammenhengende i vårt livssyn?

2. Hvilke av våre sentrale spørsmål vi ikke svarer på?
3. Hvilke sentrale spørsmål er det vi ikke besvarer som Statsforvalteren "må" besvare?
4. Hva konkret er det som diskvalifiserer vegantreffene som utøvelse av livssynet vårt?

Vedlegg

1. Statsforvalterens formatering av vår søknad (tilgjengelig igjennom einnsyn.no)
2. Den originale søknaden.
3. Brev fra professor i religionsvitenskap Dag Øistein Endsjø.
4. Artikkel i Vårt Land 09.09.2020